

Positionspapper välfärds kriminalitet inom äldreomsorgen

Välfärdsbrott innebär enligt BRÅ att offentligt finansierade trygghetssystem inom stat, region och kommun utnyttjas för egen vinning, av privatpersoner, företag eller föreningar.¹ Begreppet inkluderar framför allt bidragsbrott och bedrägerier där aktören har lämnat felaktiga uppgifter, eller inte följer lagar och villkor i exempelvis avtal.

Välfärdsbrottsligheten är systemhotande på flera sätt. Offentliga resurser går till aktörer som inte har rätt till dessa medel. Det innebär stöld från skattebetalarna och från de enskilda individer som inte får den vård eller omsorg de har rätt till. Seriösa aktörer som verkar i brottsutsatta branscher påverkas också genom snedvriden konkurrens. Långsiktigt urholkar välfärdsbrottsligheten tilliten till såväl rättsväsendet som välfärdssystemen.

Omfattningen av välfärdsbrott inom äldreomsorgen är svår att fastställa, men det problem som oftast uppmärksammas är överdebitering inom hemtjänsten. Såvitt känt finns inga rapporterade fall om välfärds kriminalitet kopplat till särskilt boende, vilket bland annat hänger samman med höga inträdeströsklar pga tunga investeringskostnader. En annan påverkande faktor är att det är svårare att upptäcka välfärds kriminalitet i hemtjänsten då tjänsten utförs i den enskildes hem.

Överdebiteringen i hemtjänsten kan vara initierad på ledningsnivå eller genom att enskilda medarbetare kringgår reglerna. Det förekommer också i samband med arbetslivskriminalitet och utnyttjande av individer i svagare ställning. Det kan ske genom att den som styr upplägget utkräver en del av medarbetarnas lön med hot om att annars avsluta en anställning, tex för den som är beroende av anställningen för att få vistas i Sverige. Medarbetare på kommunens biståndsenhet kan agera möjliggörare genom att bevilja biståndsbeslut utöver verkligt behov.

Det är viktigt att poängtera att processen från beställning till utförande i hemtjänsten är komplex och omfattande och att felregistreringar alltid har förekommit utan brottsligt uppsåt. I debatten likställs ibland felregistrering med kriminalitet. En sådant förhållningssätt riskerar både att blåsa upp problemets storlek och bidra till att de lösningar som utformas blir felriktade och försämrar omsorgen, till exempel avskaffande av äldres valfrihet.

För att motverka välfärds kriminalitet inom hemtjänsten krävs en kombination av lokala och nationella insatser. Särskilt viktigt är att förbättra samverkan, informationsspridning och uppföljning samt bättre arbetssätt för att utesluta oseriösa aktörer från upphandlingar/valfrihetssystem. Flera lagförslag och initiativ från regeringen har presenterats under senare tid för att stävja välfärds kriminalitet. I detta PM beskrivs de

¹ [Välfärdsbrott | Brå - Brottsförebyggande rådet](#)

viktigaste förändringarna som är av relevans för äldreomsorgen samt vilka ytterligare förändringar som Vårdföretagarna skulle kunna driva.

Initiativ av regeringen/myndigheter

Metodstöd uppföljning hemtjänst

[Metodstödet](#) är framtaget av Skatteverket i samverkan med flera kommuner för att förebygga välfärdsbrott inom hemtjänsten. Fokus ligger på organisatoriska förändringar, tvärfunktionellt arbete och tydlig ansvarsfördelning. Materialet innehåller konkreta risker, kontroller och åtgärdsförslag för upphandling, avtalsskrivning och biståndshandläggning.

Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen från 1 april 2025 (prop. 2024/25:65)

Ålägger statliga myndigheter och kommuner mfl en skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Socialtjänsten och hälso- och sjukvården får utökade *möjligheter* (men inte en skyldighet) att lämna information. Exempel: Om en kommuns upphandlingsenhet upptäcker mönster som tyder på systematiskt fusk med tidrapportering så har den nu en skyldighet att informera polis/EBM.

Ny sekretessbrytande bestämmelse från 1 december 2025 (Prop 2024/25:180)

Ska underlätta informationsutbyte *mellan alla myndigheter*, inte bara till de brottsbekämpande. Sekretess som skyddar enskilda ska som huvudregel inte ska hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för att bl.a. förebygga brott eller motverka felaktiga utbetalningar. Tidigare har sekretessen utgjort ett hinder för kommuner att dela information med varandra – tex om de upptäcker en oseriös utförare och säger upp avtalet, har man inte kunnat varna en annan kommun där aktören finns.

Skarpare verktyg IVO från 1 januari 2026 (Ur Prop. 2025/26:15)

- Juridiska personer omfattas av lämplighetsprövningen. Får betydelse när man inte kan knyta kringgående av lagen till företrädare utan bara till organisationen.
- Krav på kommuner att anmäla till IVO om man har anledning att tro att en aktör inte är lämplig.
- IVO föreslås få möjlighet att omedelbart förbjuda en verksamhet som bedrivs utan nödvändigt tillstånd. En skärpning jämfört med idag då polisanmälan är det primära verktyget, men där förundersökningar ofta läggs ned.
- Ett tillstånd ska kunna återkallas utan föregående föreläggande, om tillståndet inte har utnyttjats under en sammanhängande tid av sex månader

Utökad rätt till registerkontroller från 1 april 2026

Regeringen föreslår att arbetsgivare inom äldreomsorgen ska få en uttrycklig rätt att ta del av utdrag från belastningsregistret inför anställning. Registret ska omfatta brott mot

liv och hälsa/frihet och frid, sexualbrott, stöld/rån/tillgreppsbrott, bedrägeri och brott mot allmän ordning. Fler brottstyper kan komma att omfattas, då regeringen avser att reglera detta i förordning. Endast brott som lett till annan påföljd än böter omfattas. Registerudraget ska även omfatta misstankeregistret för samma brottskategorier, men endast där åtal har väckts.

Upphandlingsrättsliga verktyg SOU 2023:43

Den så kallade Leverantörskontrollsutredningen föreslår bättre verktyg för kommunerna att utesluta leverantörer från upphandling/LOV. Genom en samordnad registerkontroll hos Bolagsverket kan kommunen kontrollera en aktör mot flera myndighetsregister samtidigt som tex SkV, KFM, Polisen mm. Fler uteslutningsgrunder i LOV får betydelse eftersom det ger möjlighet att säga upp/häva ett avtal, vilket kan vara mer effektivt för att motverka oegentligheter än att tex invänta att IVO återkallar ett tillstånd, vilket kan vara en lång process.

- **Samma uteslutningsgrunder i LOV som LOU** Innebär bättre möjligheter för kommuner med valfrihetssystem. Till exempel får en leverantör uteslutas vid allvarligt fel i yrkesutövningen. Det kan omfatta systematiska kvalitetsbrister, avtalsbrott eller överträdelser av bokförings- eller arbetsmiljöregler. En leverantör får också uteslutas om den visat allvarliga eller ihållande brister i tidigare offentligt kontrakt som lett till förtida uppsägning, skadestånd eller liknande.
- **Kommunen får definiera egna uteslutningsgrunder** tex skulle det ger möjlighet att agera om kopplingar till kriminella nätverk finns eller om företrädaren har en historik av misskötsel i andra bolag.

Uppdrag LOV Konkurrensverket (redovisas 22 dec 2025)

Konkurrensverket har fått i uppdrag att lägga fram lagförslag som motverkar kriminella aktörer i LOV. De ska analysera och vid behov lämna förslag om:

- Att avskaffa kravet på löpande annonsering till valfrihetssystem.
- Tidsbegränsning av avtal eller valfrihetssystem.
- Utökade uteslutningsgrunder (t.ex. brott, oegentligheter).
- Stärkta krav på förfrågningsunderlagets innehåll.
- Hur kontroll och uppföljning av leverantörer kan förbättras inom befintligt regelverk.
- Andra åtgärder som förhindrar eller utesluter kriminella aktörer från valfrihetssystemen.

Utredning om bakgrundskontroller (dir 2025:83)

Utredningen ska ta ett brett grepp om frågan om bakgrundskontroller, i syfte att ge både offentliga och privata arbetsgivare ändamålsenliga verktyg för att förebygga de risker som förekomsten av personer med brottsliga eller andra skadliga intentioner innebär för

verksamheter. Utredaren ska bland annat se över möjlighet till uppföljande bakgrundskontroller under pågående anställning.

Utredning ”Åtgärder för en sund omsorgsmarknad” (Dir 2025:90)

- Se över skärpta krav för tillstånd och möjlighet till tillåterkallande av tillstånd i fler fall.
- Skärpt tillsyn vid förändring i ägar- och ledningskrets och förslag som motverkar att kriminella tar sig in i omsorgen genom köp av bolag med tillstånd.
- Se över vilka ytterligare uppgifter IVO behöver för mer effektiv tillståndsprövning/tillsyn, tex uppgifter ur misstankeregistret.
- Analysera behov straffskärpningar för verksamhet utan tillstånd samt möjlighet till fler sanktioner
- Analysera kommuners behov av ytterligare information för effektiv uppföljning av utförare
- Analysera hur nationella kataloger över utförare eller annan tjänst kan stärka kommuners arbete med upphandling/LOV och uppföljning

Vidare åtgärder som kan bidra till minskad välfärds kriminalitet

Nedan föreslås några förslag som Vårdföretagarna kan framhålla som viktiga för att motverka välfärds kriminalitet i äldreomsorgen, eller mer specifikt hemtjänsten. Det handlar om åtgärder som rör både IVO, kommunen och utföraren. Alla är inte lagförslag utan kan åstadkommas med ändrade arbetssätt.

1. Förhindra inträde av oseriösa aktörer

IVO bör göra fysiska intervjuer med företrädare som ett led i ägar- och ledningsprövning. Detta har gjorts på försök förut och enligt uppgift med bra utfall. Det är relativt lätt att lämna in en välformulerad ansökan om tillstånd i skrift. Vid ett fysiskt möte med djupare dialog ges en bättre bild av aktörens kunskap och seriositet och därmed ges bättre möjligheter att förhindra oseriösa aktörer. Även tillsynen bör ske fysiskt i högre grad.

Kommuner bör djupintervjua nya utförare Det bästa sättet att undvika välfärds kriminella aktörer är att aldrig ge dem tillträde till välfärden. Innan en kommun godkänner en ny utförare i LOV-system (eller vid upphandling) kan en intervju göras med företrädarna, bland annat om processer och rutiner i verksamheten. Syftet är att upptäcka om aktören har adekvat kunskap och verkar seriös. Exempelvis Stockholm stad jobbar på det sättet.

2. Upptäcka oseriösa aktörer

Skärp uppföljningen i kommunerna Avtalsuppföljningen i kommunerna sker i vissa fall med långa mellanrum och ofta är den för grund (vilket bland annat Statskontoret konstaterat) En djupare uppföljning bör göras med regelbundna mellanrum eller vid avvikelser/misstanke om fel. Bristande uppföljning av enskildas biståndsbeslut underlättar också kringgående av systemet med till exempel biståndsbeslut som inte speglar verkligt behov.

Digital inloggning försvårar fusk med tidsregistreringen. Det kan jämföras med taggar som kan tas ner för att registrera besök på distans.

3. Undvik infiltration

Utökade möjligheter till bakgrundskontroller För att utförare både ska kunna värna sina medarbetare och omsorgstagarna behöver de kunna göra kontroller av kandidater inför och under en anställning. Det är positivt att regeringen har förtydligat regelverket, men fortsatt behövs möjlighet att göra kontroller under pågående anställning – såväl i utförarledet som i kommunens biståndsenhet. Att personer som redan har en viss anställning identifieras och utnyttjas av kriminella nätverk har identifierats som den vanligaste förekommande typen av s.k. möjliggörare. (Brå 2024:2)

Säkerhetsmekanismer på biståndsenheten För att undvika otillbörlig påverkan och infiltration av kommunens verksamhet kan arbetsrotation och dubbelsignering användas på biståndsenheten. På så sätt minskar risken för personberoende bedömningar.

4. Skapa rätt förutsättningar för sund konkurrens

Rimliga villkor Låga ersättningar gör det svårare att verka som seriös aktör, i synnerhet om du har kollektivavtal som medför att lönekostnaderna ökar varje år. Vårdföretagarnas kartläggningar visar att kommunerna ersättningar inte följer kostnadsutveckling och att de offentliga verksamheterna ofta går med stora underskott. Kommunerna bör säkerställa rimliga villkor genom att justera ersättningen utifrån vad den egna verksamheten har kostat och/eller genom att använda OPI – det index som tagits fram för att följa kostnaderna i omsorgen.